

ULUSLARARASI BEDÜZZAMAN SEMPOZYUMU-III

**20. Asırda İslâm Düşüncesinin Yeniden Yapılanması ve
Bedüzzaman Said Nursî**

İlmi Heyet

Prof. Dr. Nevzat Yalçıntaş, Prof. Dr. İbrahim Canan,
Prof. Dr. Suat Yıldırım, Prof. Dr. Ahmet Akgündüz, Prof. Dr. Faris Kaya

Yayına Hazırlayan

Mehmet Paksu

Tercümeleler

Arapça

Veli Sırım, Abdülaziz Hatip, Kenan Demirtaş

İngilizce

Metin Karabaşoğlu

Almanca

Nuriye Uşşak

Dizgi

Nesil Basım Yayın

551 32 25

Baskı, Cilt:

Nesil Matbaacılık A.Ş.

551 32 27

ISBN 975-408-271-5

©

Bu eserin yayın hakkı Nesil Basım Yayın A.Ş.'ye aittir.

◆

Sanayi Cad. Bilge Sk.No: 2

Yenibsona / İSTANBUL

Tel: (0212) 551 32 25 pbx

RİSALE-İ NUR AÇISINDAN DUA VE UBUDİYYET KAVRAMLARI

OSMAN CİLACI*

Lügatte dua, "Allah'a yalvarma, birini çağırma, bir yere gönderme" mânâlarına gelir. Ubudiyet ise, "Kulluk, kölelik, birine aşırı bağlılık" demektir.¹ Dua, insan kalbinin Ailah ile konuşması, Onun nimet ve yardımını istemesidir. İbadet insandan Allah'a doğru sonsuz bir konuşma yoludur. Namaz insanın Allah ile doğrudan alaka kurduğu bir ibadettir.

*Doç. Dr. OSMAN CİLACI

1940'da Antalya'da doğdu. İlk, orta öğrenimini Antalya'da, yüksek öğrenimini İstanbul İlahiyat Fakültesi'nde tamamladı (1964). Ortaöğretim kurumlarında öğretmenlik ve idarecilik yaptı. Vatanî görevinin ardından Konya Yüksek İslâm Enstitüsü'ne Dinler Tarihi öğretim görevlisi olarak tayin edildi. Branşıyla ilgili araştırmalarda bulunmak üzere Ortadoğu ülkelerine (1975, 1977) ve Almanya'ya gitti (1980). Dinler Tarihi Anabilim Dalı'ndaki doktorasını Erzurum İlahiyat Fakültesi'nde tamamladı (1976). Konya Yüksek İslâm Enstitüsü'nde Dinler Tarihi öğretim üyeliğinde bulundu (1970-76). Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yardımcı Doçentliğine tayin edildi (1985).

Millî ve Milletlerarası kongre ve sempozyumlara tebliğle katıldı. Süleyman Demirel Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Felsefe ve Dîn Bilimleri Bölümü Dinler Tarihi Anabilim Dalı'na naklen tayin edildi (1994). Telif ve tercüme 20 eseri bulunmaktadır.

Bazı eserleri:

Kur'an Işığında Üç Peygamber Üç Kitap, (1976). *İlahî Dinlerde Oruç, Hac ve Kurban*, (1980). *Psiko-Sosyal Açından İlahî Dinlerde Dualar*, (1980). *Hıristiyanlık Propagandası ve Misyonerlik Faaliyetleri*, (1982). Muhammed Kutub, *Barnaba İncili*, (Arap. çev.) (1988). Abdurrahman Aygün, *Barnaba İncili*, (Osm. sad.) (1989). *Dinler ve İnsanlar*, (1990). *Genel Hatlarıyla Dinler Tarihi*, (1994). *Günümüz Dünya Dinleri*, (1995).

¹Ferit Develioğlu, *Osmanlıca-Türkçe Lugat*, Ankara, 1971.

Dua, olağanüstü bir olay karşısında kulun Rabbine hitab etme düzeyine ulaşmasıdır.²

Allah'a ibadet etmek için yaratılmış olan insan kendini günah işlemekten her zaman koruyamaz. Bu açıdan zaman zaman Yaratan'ına yalvarmak, günahlarından tevbe ederek Ondan başışlanmasını istemek durumundadır.³

Dua, Müslümanın şahsiyetinin gelişmesini ve sağlam karakterli olmasını sağliyan bir ibadettir.⁴ "Ben öyle sağlam bir imana sahibim ki, Sen'den başka kimsenin önünde eğilmem. Sen benim Allah'ımsın, beni Sen yarattın" duasını daha küçük yaştan itibaren kalb ve diliyle tekrarlayan Müslümanın karakterini sağlamlaştıran bu dua, onun Allah'tan başkası huzurunda eğilmesine izin vermez.

Dua, kulun Allah nazarındaki değerinin bir ölçüsüdür:

"Ey Muhammed! De ki; Sizin duanız olmasa Rabbim size ne diye değer versin."⁵ Bu hususu teyit eden bir diğer âyette şöyle buyrulur:

"Ben cinleri ve insanları ancak bana ibadet etsinler diye yarattım."⁶ "Dua etmekten kibirlenenler hakir olarak cehenneme gireceklerdir."⁷

Yüce Rabbimiz bizden her zaman dua etmemizi istemiş, samimiyetle yalvardığımız takdirde kabul buyuracağını bize duyurmuştur. "Allah katında duadan daha değerli bir şey yoktur"⁸ buyuran Hz. Peygamber (s.a.v.) Efendimiz de bunu vurgulamıştır. Allah'a yapılan dua hiçbir zaman karşılıksız kalmayacaktır.⁹ Aynı zamanda dua mü'minin silâhidir.¹⁰

Kalitesi ve tekerrürüne göre ruh ve bedene tesir eden duanın, kutsiyet ve ahlâk duygusunu da aynı zamanda kuvvetlendirdiği bilinen bir gerçektir. Duanın doğurduğu huzur tedavi için kuvvetli bir yardımcıdır.¹¹

Dua ve ibadet insanı diğer canlı varlıklardan ayıran en büyük özelliktir. Dua, rızık genişlemesini, sağliğin artmasını, ömrün hareketli olmasını sağladığı gibi bazı felaketleri de önler.¹²

İnanmış insanın hayatında önemli bir yeri olan dua ancak yaşanarak bilinebilir, onun yazı ile anlatılması güçtür.

İnsanoğlu tarihin hiçbir döneminde dua etmek ihtiyacından uzak kalmamıştır. Duadan maksat, unuttur gibi olduğumuz bir an Onun huzuruna yeniden çıkmaktır.¹³

²Dr. Toshihiko Izutsu, Kur'an'da Allah ve İnsan, (Çev: S. Ateş) Ankara, 1975, s. 9.

³en-Nevevi Muhyiddin, el-Ezkhar, Kahire, 1952; el-Makdisi Kitabu'l tevvabin, Beyrut, 1986.

⁴Tahiru'l-Mevlevi Olgun, Müslümanlık'ta İbadet Tarihi, İstanbul, 1963, s. 79.

⁵el-Furkan, 77. Buhari'nin belirttiğine göre (İman: 2) iman anlamına da gelen dua, bu âyete göre "...İmanınız olmasaydı Rabbim size ne diye değer versin" şeklinde tefsir edilmiştir.

⁶ez-Zâriyat, 56.

⁷el-Mü'min, 60.

⁸Tirmizi, Da'avât, hadis no: 3370.

⁹"Bana dua ediniz, karşılığını vereyim..." (el-Mü'min, 60).

¹⁰Keşfu'l-hafâ, I. 485.

¹¹Alexis Carrel, dua, (Çev: M. Aiper Yücetürk) İstanbul, 1962, s. 20.

¹²Prof. Dr. M. Cemaî Sofuoğlu, Açıklamalı Dua Kitabı, Ankara, 1992, s. 22.

¹³Fenelon, Kızların Eğitimi, (Çev: B. Fırtına, İ. Öztürk) İstanbul, 1967, s. 74.

Kur'an dışında üçü muharref olmakla beraber dört ilahi kitap, insanları Allah'a duaya davet etmiştir. Nitekim, iptidai kabile insanları bile duygularını birtakım dua ve dans şeklinde ifadeye çalışmışlardır.

Büyük İslâm mutasavvıflarının dualarında orjinal yalvarma örnekleri bulunmaktadır. Rabia Hatun'un, "Ey Rabbim, eğer ben cehennem korkusu ile sana ibadet ediyorsam beni o cehennemimde yak" diye başlayan duasındaki samimiyeti iyi anlamak ve yaşamak lâzımdır.¹⁴

Vird ve zikir de duanın başka şekillerdeki tezahürü olarak değerlendirilmelidir.¹⁵

Dua ve Ubudiyet birbirinden ayrılması mümkün olmayan iki mühim mefhumdur. Mücerret mânâda, isteklerimizi Allah'a duyurmanın en mükemmel aracı olan dua, kulun Ubudiyet vazifesinin bir ifa vasıtasıdır. Ubudiyet ise ibadetlerle yerine getirilir.

Dinlere göre farklılıklar gösteren ubudiyet inanç ve tatbikatı, o din mensubunca kendi şartlarında ve kendine has kaidelerine göre yerine getirilir. Bunun dışında yine her dinde, ubudiyetin muayyen şartlarını yerine getirmekle yetinmeyen züht ve takva ehli kişiler vardır.

İnsanlarda fırsaten mevcut olan ubudiyet, onların kalb ve imanlarını kuvvetlendiren, ahlâkî ve fikrî yapılarını yücelten bir olgunluk âlametidir.¹⁶

İnsanın mesud ve bahtiyar hayat sürmesini sağlayan, ona insanlığın şerefini idrak ettiren Dua ve Ubudiyet, kulun aczini itiraf ederek Halık'ına karşı kulluk vazifelerinin en doruk noktasındaki tezahürüdür.

Hayatını öncelikle imanın kurtarılmasına hasreden Bediüzzaman Said Nursî (1876-1960) hemen bütün eserlerinde, çok çeşitli imanî ve İslâmî problemler yanında hususiyile Dua ve Ubudiyet mevzularına geniş yer vermiştir. Ona göre fert, Allah'a kul olduğunu idrak ettiği ölçüde nefsini birtakım sultaların esaretinden kurtarabilir. Bu da dua ile başlar, ubudiyetle kemale erer.

Bediüzzaman imanı kuvvetlendirmek ve İslâmî bütün cemiyete maletmek yolunda giriştiği mücadelede ömrü boyunca haddi aşmaktan, siyaseti, mücadelesinin mihverî haline getirmekten son derece tevakkî etmiş, biricik kurtuluşun Kur'an'a sımsıkı sarılmak olduğunu vurgulamıştır.

Said Nursî uzun yıllar hâpîslerde kalmasına rağmen Risale-i Nur telif ve neşrini inkıtâa uğratmamıştır. Van'ın Ereğ Dağı'nda birkaç talebesiyle münzerî hayatından (1923-25) sonra Onun asıl çileli ömrü başlamıştır.¹⁷ Hayatını gönüllerde iman ve Kur'an hakikatlerini yerleştirmekle geçirmiş, millet ve memleket için canını vermekten çekinmemiştir.¹⁸ Kendisine zulmedenlere bile bedduada bulunmaması Onun bir başka özelliğini teşkil etmektedir.

¹⁴Cavit Sunar, *Ana Hatlarıyla İslâm Tasavvufu Tarihi*, Ankara, 1978, s. 17.

¹⁵Osman Cilacı, *İlahi Dinlerde Dualar*, Konya, 1982, s. 24 vd.

¹⁶Geniş bilgi için bkz. Prof. Dr. Suad Yıldırım, *Kur'an'da Uluhiyyet*, İstanbul, 1987.

¹⁷İsmail Kara, *Türkiye'de İslâmcılık Düşüncesi*, İstanbul, 1987, II, 314.

¹⁸Eşref Edib, *Bediüzzaman Said Nursî Hayatı, Eserleri, Mesleği*, İstanbul, 1952; Necmettin Şahiner, *Bilinmeyen Tarafıyla Bediüzzaman Said Nursî*, İstanbul, 1979; Cemal Kutay, *Bediüzzaman Said Nursî*, İstanbul, 1980.

"Benim fitratım zillet ve hakarete tahammül etmez" diyen Bediüzzaman'ın, ihlasla giriştiği ve ömrünün sonuna kadar aynı safiyette sürdürdüğü iman ve Kur'an hizmeti ne yazık ki bazı kalem erbabınca anlaşılammış, Onun mücadelesi bir siyasi ekole hizmet veya ayrı bir dinî cereyan gibi vasıflandırılarak neşriyat yapılmıştır.¹⁹

Bediüzzaman'ın yüz otuza ulaşan eserleri yalnızca Türkiye'de değil, dünyanın her tarafında okunmaktadır. Risaleler Arapça, İngilizce, Almanca, Fransızca, Urduca vb. dillere tercüme edilmiştir.²⁰ Eserleri üzerinde akademik mahfillerde (master, doktora) araştırma ve incelemeler yapılmıştır. Son yıllarda Risale-i Nur Külliyyatı'nın fihrist, lügatçe, iyi bir kâğıt mizampaj ve basım tekniği ile yapılan neşirleri, onlardan daha büyük istifadeyi temin etmiştir. Bu çalışmalara Türkçe yönünden daha da ağırlık verilmesi²¹ çok teferruatlı görülen başlıkların (nokta, hülasa, zeyil, mesele, burhan, şule, şemme, risale, zerre, habbe, hubab, katre, takriz, telvih, nükte,lemeât, söz vb.) asgariye indirilmesi ihmal edilmemesi gereken bir husus olarak mutalaa edilmelidir.

Asrın idrakine uygun bir üslup ve mantık dokusu içinde İslâmın günümüz insanına anlatılarak, iman boşluğunun evveliyetle doldurulması gerektiğine inanan Bediüzzaman, bütün eserlerinde Kur'an'ı esas almıştır. Onun eserlerine Kur'an-ı Kerim'in mânevî bir tefsiri nazariyle bakmak mümkündür. Dr. Muhammed İkbâl ile aynı zamanlarda dünyaya gelmiş olan Said Nursî de Onun gibi Batı'nın aldatıcı ve parlak görünüşüne aldanmamış, Batı medeniyetinin iç yüzünü ortaya çıkarmanın lüzumlu olduğunu müdafaa etmiştir.

İman hakikatlerini açıklamayı baş gaye edinen Risale-i Nur, mü'minlerin iman açısından yeniden yapılanmasında büyük rol oynamıştır. Sadece Türk tarihinde değil, insanlık tarihinde de büyük inkılapların cereyan ettiği bir asırda, nerede ise bir yüzyıla yakın ömür süren Said Nursî, fikri hayatında zikzaklar çizmeyen bir âlimdir. Bu bakımdan Risale-i Nur, "Tasavvur değil, tasdikdir; teslim değil, imandır; marifet değil şahadettir; taklid değil, tahkikdir."²² Ona göre asrımız insanını en büyük derdi iman zaafıdır; bunun neticesi sathileşen İslâmî idraktır. Öyle bir nesil yetişmeli ki, bu nesil ehl-i dalaletle boyun eğmesin, nasıl hareket edeceğini bilsin, dünyayı avucuna alsın, fakat kalbinde ona asla yer vermesin!

Risalenin telifinden günümüze takriben yetmiş kusur yıl geçmiş bulunuyor. Bugün, yazıldığı döneme nisbetle, ülkemizde ve dünyada okuyanı, merak edeni, araştırmanı her geçen gün artış kaydediyor. Bu alakayı celbeden en büyük hususiyetlerden biri Müslümanların vazifelerini ehemmiyet derecesine göre sıralayamamaları,

¹⁹Bkz. Prof. Dr. Neşet Çağatay, Türkiye'de Gerici Eylemler, Ankara, 1972; Dr. Neda Armaner, İslâm Dininden ayrılan Cereyanlar, Nurculuk, Ankara, 1964.

²⁰Hüseyin Aşûr, İslâm Dünyasının 20. Asırda Yeniden Yapılanması ve Bediüzzaman Said Nursî, (Milletlerarası Sempozyumu), İstanbul, 1992, (Bildiriler).

²¹21. Bizzat Bediüzzaman "Kader bana Türkçeyi az vermiş, hatta hiç vermemiş, dikkatinizle bana yardım edin" (Volkan, 24.3.1909, sy.83) sözleriyle bunun zaruretine işaret etmiş bulunmaktadır.

²²Bediüzzaman, *Sikke-i Tasdik-i Gaybi*, s. 239.

iman ve Kur'an hakikatlerini neşretmeyi ikinci, hatta üçüncü derecede mutalaa etmeleridir.²³

Ona göre bugün İslâm âleminin üç büyük düşmanına (cehalet, ihtilaf, fakirlik) karşı girişilecek mücadelede muvaffakiyet sağlanmadıkça İslâm dünyası kendinden bekleneni tam mânâsı ile veremeyecektir.²⁴

Tarihi seyri içinde çok çeşitli mevzuları nakli ve akli delillerle izah eden Bediüzzaman, evveliyetle insana değer vermiş, onun imanî ve fikrî yapısının kemalini sağlamamak istemiştir.²⁵ Bu bakımdan kul Hâlikine karşı aczini itiraf ederek Dua ve Ubudiyet'e sınıksız bir şekilde sarılmalıdır. Takriben 6000 kûsur sayfaya bâliğ olan Risale-i Nur Külliyyatı'nın hemen her yerinde alaka kurulduğu nisbette Dua ve Ubudiyet mevzularına temas edildiği görülecektir.

Biz bu tebliğimizde Dua ve Ubudiyet'in tali derecede ele alındığı bölümlerden çok, doğrudan Dua ve Ubudiyet'i mevzu edinen bölümleri tesbitle çeşitli açılardan tahlil etmeye çalışacağız.

Umumi olarak incelendiği zaman Risale-i Nur Külliyyatı'nda Dua'nın, *Mektubat*, *Sözler ve Mesnevi-i Nuriye*'de, Ubudiyet'in de, *Sözler ve Lem'alar*'da mufassal bir şekilde yer aldığı görülür.²⁶ Teferruata girildiği takdirde Külliyyat'daki dualar şu başlıklar altında toplanabilir:

- 1- Âlemin yaratılış sebebi.
- 2- Cenab-ı Hakkın dua etmemizi isteği.
- 3- Bediüzzaman'ın bazı duaları, beddua etmediği.
- 4- Bidatlardan sakınmanın dua ile olacağı.
- 5- Kâinata her varlığın dua ettiği.
- 6- Duanın bereketi, usulü, mânevî ilaç oluşu, tesiri.
- 7- Duanın, halis bir iman neticesi oluşu.
- 8- Fiili ve kavli dua.
- 9- Hz. Yunus, Hz. Eyyub, Hz. Peygamber (a.s.m.), Hz. Ali ve Veysel Karani'nin duaları.
- 10- İmanın duayı lüzumlu kıldığı.
- 11- Duanın menbaı ve hastalıklı insanın duası.
- 12- Yağmur duası ve neticelerinin görülmesi.
- 13- Umumi duaların kabul şartları.
- 14- İnsanın asli vazifesinin iman ve dua olduğu.
- 15- Her duanın kabul edilip edilmemesi.
- 16- Hastalık hali ve bunun duayı gerektirdiği.

²³Ahmet Akgündüz, İslâm Dünyasında Kimlik Problemi ve Bediüzzaman Said Nursî, (Bildiriier) İstanbul, 1992, s. 92.

²⁴Geniş bilgi için bkz. Necmettin Şahiner, Said Nursî ve Nurculuk Hakkında Aydınlar Konuşuyor, İstanbul, 1977.

²⁵"Hz. Mevlânâ benim zamanımda gelseydi Risale-i Nur'u, ben O'nun zamanında gelseydim Mesnevi'yi yazardım. O zaman hizmet Mesnevi tarzındaydı, şimdi ise Risale-i Nur tarzındadır" (Bediüzzaman Said Nursî).

²⁶Teferruat için bkz. İsmail Mutlu, Risale-i Nur Külliyyatı Fihrist ve İndeksi, İstanbul, 1994.

Aynı şekilde ibadet ve ubudiyet mefhumları Risale-i Nur Külliyyatı'ndan araştırıldığı zaman belli başlı şu mevzuların yer aldığı görülür:

- 1- Allah'tan başka ibadet edilecek büyük yoktur.
- 2- Dünya-âhiret saadeti ibadetle kaimdir.
- 3- Kâinattaki bütün varlıklar Allah'a ibadet ederler.
- 4- Hastalık ve tefekkürün ibadetle alakası.
- 5- İbadetin ehemmiyeti ve faydaları.
- 6- İnsanların ve cinlerin Allah'a ibadet için yaratıldıkları.
- 7- İbadetin anlamı, şartları ve rekabet kabul etmeyişi.
- 8- Şahsî kemalâtın ibadetle elde edilebileceği, kalb, akıl ve hayal kuvvetlerini ibadetle meşgul etmek gerektiği.
- 9- Kur'an okumanın başlıbaşına bir ibadet olduğu.
- 10- Bütün ibadetin fihristesinin namazda toplandığı.
- 11- Takvanın en mükemmel ibadeti teşkil ettiği.
- 12- Ubudiyetin esasının insanın acz, fakr, kusur ve noksanını bilmek olduğu.
- 13- İbadetin tecrübe değil, teslimiyet gerektirdiği.

Dua ve ubudiyetle alakalı mevzuları böylece ana hatlarıyla tespit ettikten sonra şimdi aynı mevzuların teferruatlı olarak Risale-i Nur Külliyyatı'nda nasıl geçtiğini, izah ve yorumunun nasıl yapıldığını görmek için *Sözler*'e bakalım:

Bediüzzaman bu eserinde²⁷ dua mevzuunu tetkikle, "De ki: Eğer duanız olmasa Rabbim katında ne ehemmiyetiniz var?"²⁸ âyet-i kerimesi ile başlıyor ve hemen sözün başında "İmanın duayı bir vesile-i kati olarak iktiza ettiği, fıtrat-ı insaniye onu şiddetle istediği gibi, Cenab-ı Hak "Duanız olmazsa ne ehemmiyetiniz var?" diye ferman ediyor cümleleriyle dikkatleri çektikten sonra, "bana dua edin, size cevap vereyim"²⁹ âyet-i kerimesi ile mevzuyu pekiştiriyor.

Malum olduğu üzere Onun eserleri her şeyden önce Kur'an'ın bir tefsiri mahiyetindedir ve mevzular iyi anlaşılın diye temsil ve teşbihlere yer verilmiştir. "Risale-i Nur Külliyyatı Kur'an-ı Kerim'in cihanşümül bahçesinden derilen bir gül demetidir."³⁰

Risale-i Nur Külliyyatı'nda dikkatimizi çeken diğer bir husus, mevzuların, yeri geldikçe soru-cevap şeklinde izah edilmesi, yeri geldikçe de mücmelen yazılan bölümün mufassal olarak ele alınmasıdır. Nitekim Dua mevzuuna da Bediüzzaman aynı tarzda girmiş ve: "Birçok defa dua ediyoruz, kabul olmuyor. Halbuki âyet umumdür, her duaya cevap var' dersen, işte benim cevabım" sözleriyle mevzuu şöyle tevcih etmiştir:

"Cevap vermek ayırdır, kabul etmek ayırdır. Her dua için cevap vermek var. Fakat kabul etmek, hem aynı matlubu vermek Cenab-ı Hakkın hikmetine tabidir. Hasta bir çocuk, hekime seslenerek 'bana bak' der. Hekim: 'Ne istersin, cevap ver' der. Çocuk: 'Şu ilacı bana ver,' der. Hekim, ya aynen çocuğun istediğini

²⁷ *Sözler*, 23. sözün I. Mebhas, 5. noktası.

²⁸ el-Furkan, 77.

²⁹ el-Mü'min, 60.

³⁰ Ali Ulvi Kurucu, *Asâ-yı Mûsa*, s. 256.

verir, yahut onun maslahatına binaen ondan daha iyisini verir, yahut hastalığına zarar olduğunu bilir, hiç vermez. İşte Cenab-ı Hakim-i Mutlak, hazır nazır olduğu için abdin duasına cevap verir. Vahşet ve kimsesizlik dehşetini huzuruyla ve cevabıyla ünsiyete çevirir.”³¹

Bediüzzaman’a göre dua bir ubudiyettir. Ubudiyet ise, semerat-ı uhrevidir. Dünyevî maksatlar ise o nevi dua ve ibadetin vakitleridir. Mevzuu biraz daha tavih etmek için yine aynı eserinde şöyle diyor:

“Meselâ yağmur namazı ve duası bir ibadettir. Yağmursuzluk, o ibadetin vaktidir, yoksa o ibadet ve dua yağmuru getirmek için değildir. Eğer sırf o niyet ile olsa o dua, o ibadet hâlis olmadığından, kabule lâyık olmaz.

“Demek dua, bir sırr-ı ubudiyettir. Ubudiyet ise, halisen livechillah olması, yalnız aczini izhar edip, dua ile Ona iltica etmeli; Rububiyetine karışmamalı. Tedbiri Ona bırakmalı, hikmetine itimat etmeli, rahmetini itihâm etmemeli.”

Bu izahlardan da gayet vazih olarak anlaşılmaktadır ki, Bediüzzaman burada önce duayı açıklamakta, kulun vazifesini izah ettikten sonra dua-ubudiyet alakasını belirtmektedir.

Yukarıda meali verilen âyeti tefsir sadedinde, “Bütün mevcudât, herbiri birer mahsus tesbih ve birer hususi ibadet, birer has secde ettikleri gibi, bütün kâinattan dergâh-ı ilâhiyeye giden bir duadır” ifadesiyle kâinatta her varlığın, kendine mahsus lisanıyla Cenab-ı Haktan talepte buldukları, “fitri lisaniyle Cevâd-ı Mutlak’tan idame-i hayatları için bir nevi rızık hükmünde bazı metalibi istiyorlar” neticesine ulaşmaktadır. Ona göre, duanın dördüncü nevini teşkil eden dua, bizim duamızdır ve iki kısımdır: 1- Fiilî ve hâlî, 2- Kalbî ve kalî.

“Meselâ eshaba teşebbüs dua-yı fiilîdir. Esbabın ictimai, müsebbibi icad etme için değil belki lisan-ı hal ile müsebbibi Cenab-ı Hak’tan istemek için bir vaziyet-i marziye almaktır. Lisan ve kalbi ile dua etmek ise, eli yetişmediği bir kısım metalibi istemektir.” Bu veciz açıklamadan sonra Bediüzzaman *Sözler*’deki dua mevzuunu şu cümleleriyle noktalamaktadır:

“İşte ey aciz insan! Dua gibi hazine-i rahmetin anahtarı ve tükenmez bir kuvvetin medarı olan bir vesileyi elden bırakma, ona yapış... Bir abd-i külli ve bir vekil-i umumi gibi ‘Ancak senden yardım isteriz’³² de; kâinatın güzel bir takvimi ol.” Bu izahta, beş vakit namazda okuduğumuz Fatıha sûresindeki bir âyete atf yapılarak mevzuun ehemmiyeti bir kere daha pekiştirilmiştir.

Risale-i Nur Külliyyatı’nda Dua mevzuunu *Mektubat* eserinde şu şekilde ifade etmektedir: “Mü’minin mü’mine en iyi duası nasıl olmalıdır?” Bu suale Bediüzzaman’ın cevabı:

“Esbab-ı kabul derecesinde olmalı. Çünkü bazı şerait dahilinde dua makbul olur. Ezümle dua edileceği vakit istiğfar ile mânen temizlenmeli, sonra makbul bir dua olan salavât-ı şerifeyi şefaathî gibi zikretmeli ve ahirde yine salavat getirmelidir.”³³

Bir âyet-i kerimede şöyle buyrulur:

³¹ *Sözler*, s. 287.

³² el-Fatiha, 5.

³³ *Mektubat*, 23. Mektup, 1. sual, s. 270.

"Ey Rabbimiz! Bize dünyada da iyilik ver, ahirette de iyilik ver ve bizi Cehennem azabından koru."³⁴

Said Nursî, bu ve benzeri âyetlerle dua etmek, "Hem hulus ve huşu ile dua etmek, her namazın sonunda bilhassa sabah namazından sonra, hususan mescidlerde, hususen leyl-i meşhurede, Ramazanda, Leyle-i Kadir'de dua etmek kabule karın olması Rahmet-i İlahiye'den kaviyyen me'muldür"³⁵ sözleriyle, duanın adabını, makbuliyet şartlarını, vakitlerini, duaya istiğfar ile başlamak gerektiğini, kabul olması müjdelenen hususî anlarını, dua edilecek mahalleri, mübarek gecelerde dua etmenin faziletini, âyet ve hadis-i şeriflerle dua etmenin bereketini mücmelen beyan etmektedir.

Bediüzzaman, *Sözler* (23. söz, 1. mebbas, 5. nokta)'de izah ettiği "De ki: Eğer duanız olmasa Rabbim katında ne ehemmiyetiniz var?"³⁶ âyet-i kerimesini bu kere *Mektubat* (24. mektubun 1. zeyli)'inde beş nükte halinde açıklamaktadır:

"1. Nükte: Dua bir sır-ı azim-i ubudiyettir; ubudiyetin ruhu hükmündedir. Üç nevidir:

"1. İstidat lisanıyla dua; buna ictima-ı esbab bir nevi duadır, denir.

"2. İhtiyacı fıtrî lisanıyla dua; bütün zihyatının iktidar ve ihtiyarları dahilinde olmayan hacetleri için Halik-i Rahim'den bir nevi duadır.

"3. İhtiyaç dairesinde zişuurların duasıdır ki bu da iki kısımdır. Halis kalbin lisanıyla ise, ekseriyet-u mutlaka iki makbuidür. İkinci kısım, meşhur duadır. Fiili ve kavli diye ikiye munkasımdır; meselâ çift sürmek fiili bir duadır.

"2. Nükte: Duanın tesiri azimdir. Hususan duâ külliyyet kesbederek devam etse, netice vermesi galiptir. Halik-i Âlem istikbalde o Zât'ı (Hz. Muhammed), nev-i beşer nâmına, o gelecek duayı kabul etmiş, kâinatı halk etmiş. İşte ey Müslüman! Senin rûz-ı mahşerde böyle bir şefiin var. Bu şefiin şefaatinı kendine celbetmek için Onun sünnetine ittiba et!

"3. Nükte: Dua-yı kavli-i ihtiyarının makbuliyeti iki cihettedir; ya aynı matlubu ile makbul olur veyahut daha evlâsı verilir. Meselâ birisi kendine bir erkek evlat ister, Cenab-ı Hak Hz. Meryem gibi bir kız evladını verir. 'Duası kabul olunmadı' denilmez; 'daha evlâ bir sûrette kabul edildi' denilir. Bazan kendi dünyasının sadeti için dua eder, duası ahiret için kabul olunur; 'duası reddedildi' denilmez; belki 'daha evlâ bir sûrette kabul edildi' denilir. Biz Cenab-ı Hak'tan isteriz, O da hikmetine göre bizimle muamele eder. Meselâ hasta bal ister, tabib-i hâzık, sıtması için sulfata verir. Buna 'Tabib beni dinlemedi' denilmez. Belki 'âh-u fizarını dinledi, işitti, cevap da verdi, maksudun iyisini yerine getirdi' denir.

"4. Nükte: Duanın en güzel, en lâtif, en leziz, en hâzır meyvesi şudur: Dua eden adam bilir ki, birisi onun sesini dinler, derdine derman yetiştirir. Onun kudret eli herşeye yetişir. Bir Kerim Zât var, ona bakar, ünsiyet verir. Bu kişi Onun huzurunda kendini tasavvur ederek bir ferah, bir inşirah duyar, dünya kadar ağır yükü üzerinden atıp 'Elhamdü lillah'³⁷ der.

"5. Nükte: Dua ubudiyetin ruhudur ve halis bir imanın neticesidir; çünkü dua eden adam, duasıyla gösteriyor ki, bütün kâinata hükmeden birisi var, en küçük

³⁴el-Bakara, 201.

³⁵*Mektubat*, 270.

³⁶el-Furkan, 77.

³⁷el-Fatiha, 2.

işlerine ittılai var. Nitekim, 'Rabbiniz buyurdu ki: Bana dua edin, size cevap vereyim.'³⁸ Eğer vermek istemeseydi, istemek vermezdi. Burada mantıklı bir cümle ile mesele en veciz şekilde anlatılmıştır."

Umumi hatlarıyla bu beş nüktede izah edilen Dua ve Ubudiyet kavramlarının insicamlı ve mantıklı bir silsile takip ettiği görülmektedir. Burada mevzua evveliyetle duanın, ubudiyetin büyük bir sırrı olduğu izah edilerek girilmekte, duanın büyük bir tesiri bulunduğu, âlemin yaratılış sebebinin de duada aramak lüzumu vurgulanmaktadır.

Halk arasında bazılarının "Dua ettim ama kabul olunmadı vb" tarzındaki serzenişlerine en güzel ve muknî cevaplar burada³⁹ verilmekte, bazı misaller getirilerek mevzuu avamın da anlaması temin edilmektedir. Burada (3. nükte) ehemmiyetle üzerinde durulan husus, "Cenab-ı Hak'tan isteriz, O da hikmetine göre bizimle muamele eder" cümlesinde özetlenmekte, "Meselâ hasta bal ister, tabib-i hazık, sıtması için sulfato verir" izahı ile de mesele vuzuha kavuşturulmaktadır.

Bediüzzaman'a göre "Duanın en güzel, en leziz, en hayırlı meyvesi onun bir dinleyeninin" bulunmasıdır. Yine Ona göre dua halis bir imanın neticesidir. Halis bir iman duayı, dua da imanı zaruri kılar. Burada Bediüzzaman'ın "bütün ehl-i imanın mütemadiyen kemal-i hulul, iştiaq ve dua ile istedikleri saadet-i ebediye onlara verilmesin, O Rahim-i Mutlak bütün onların duasını, kabul etmesin"⁴⁰ tarzındaki tespitlerine hassaten dikkatlerinizi çekmek isterim. Gayet vazih olarak anlaşılmalıdır ki, mü'min tam bir olgunlukla, inkıtasız şekilde duaya mülahazette bulunacak, mutlak kabulünü de yalnız Hâlık-i Kerim'inden bekleyecektir.

Bediüzzaman bir başka eserinde,⁴¹ "Dualar, tevhid ve ibadetin esrarına numunedir; dua eden kimse de, kalbimde dolaşan arzu ve isteklerimi, Cenab-ı Hak iştir deyip Kâdir olduğuna itikat etmelidir" cümlesiyle, Dua mevzuuna bir başka zaviyeden bakarak, tevhid ve ibadet sırlarına duanın bir numune teşkil ettiğine dikkatimizi çekmektedir. İstek ve arzularımızı Cenab-ı Hakka arzetmenin yegane yolunun dua olduğu bu açıklamanın akabinde yer almaktadır. Yine aynı eserinin bir başka yerinde⁴² "Bana dua edin size cevap vereyim"⁴³ âyetinin tefsiri sadedinde şu izahatı veriyor:

"Bazı dualar icabete ıktiran etmez diye iddiada bulunma. Çünkü dua bir ibadettir. İbadetin semeresi ahirette görür. Dünyevî maksatlar ise, namaz vakitleri gibi, dualar ibadet için birer vakittirler, duaların semeresi değildirler. Keza, zâlimlerin tasallutu ve belaların nuzulü bazı hususî dualara vakittir."

"Bazıları herhangi bir arzusuna iletir iletmez Cenab-ı Hak'tan müsbet bir teceliye hemen mazhar olmak ister. Eğer arzusunun isâf biraz gecikirse, "Dua ediyorum, ediyorum, emelime kavuşamıyorum vb." şekilde serzenişte bulunur, hatta yakınlarına artık bundan sonra duayı bırakacağını bile söyler. Yukarıdaki satırlar

³⁸el-Mü'min, 60.

³⁹Mektubat, s. 291.

⁴⁰Mektubat, s. 291.

⁴¹Mesnevi-i Nuriye, s. 74.

⁴²Mesnevi-i Nuriye, s. 190.

⁴³el-Mü'min, 60.

böyle düşünenlere karşı Risale-i Nur'un mantıkî, ilmî, psikolojik ve muknî cevaplarıdır. Bu tür sual ve cevapları mütalaa edenler, hem imanlarını şüpheden kurtarmış, hem de kalblerini mutmain kılmış olurlar.

Mesnevi-i Nuriye'nin bir başka yerinde (s. 200) Dua üç kısma ayrılmaktadır:

1- İnsanın lisanıyla yaptığı kavîi dua.

2- Nebâtât, eşcârın, bilhassa bahar mevsiminde lisan-ı ihtiyaçla yaptıkları ihtiyaç duaları.

3- Tahavvül, tekemmül şe'inde olan şeylerin, lisan-ı istidat ile hissedilen istidadi duaları herşey Cenab-ı Hakki tesbih ettiği gibi lisanıyla, ihtiyacıyla, istidadiyla dahi Allah'a dua eder.

Daha önce yeri geldiğinde açıkladığımız üzere burada da kâinattaki bütün varlıkların kendi lisanlarıyla Cenab-ı Hakka niyazda buldukları, dua ettikleri izah edilmekte, mevzu ile alakalı âyet-i kerimelere bazan atıf yapılmaksızın zimnen dikkatler oraya çekilmektedir.

Risale-i Nur Külliyyatı bir bütün olarak mütalaa edildiğinde görülecektir ki çoğu zaman Dua ve Ubudiyet mefhumları birlikte izah edilmiş, bu iki terimin birbiriyile olan alakasına dikkat çekilmiştir.

Bediüzzaman *Lem'alar* (s. 136)'da Ubudiyet hakkında şu satırları kaleme almıştır:

"Ubudiyet bir emr-i ilahiye ve rıza-ı ilahiye bakar. Ubudiyetin daisi emr-i ilâhi ve neticesi rıza-ı Hak'tır. Semerât-ı ve fevâidi uhreviyedir. Fakat ile-i gaiye olmamak, hem kasten istenilmemek şartıyla dünyaya ait faydalar ve istenilmeden verilen semereler ubudiyete münafi olmaz."

İslâm'da ubudiyet mühim bir yer işgal eder⁴⁴ ve Cenab-ı Hakka kulun yakınlığının bir işareti sayılır. Kul ne kadar samimiyet ve ihlasla ubudiyete mülazemet ederse, o nisbette Kadîr-i Mutlak'ın sevgilisi olur. Bu ehemmiyetli noktayı hemen bütün eserlerinde yeri geldikçe vurgulayan Said Nursî, burada da aynı ehemmiyeti bir kere daha izah ederek şöyle demektedir:

"İşte bu sırrı anlamayanlar, Evrad-ı Kudsiye-i Nakşibendi'yi veya Cevşen-i Kebir'i o faydaların bazılarını maksud-ı bizzat niyet ederek okuyorlar. O faydaları göremiyorlar, göremeyecekler ve görmeye de hakları yoktur... Onlar niyet etse, ihlası bir derece bozulur. Belki ubudiyetten çıkar ve kıymetten düşer."⁴⁵

Bediüzzaman'a göre "Ubudiyetin esası olan acz ve fakr, medar-ı necat ve halas yalnız ihlastır. İhlası kazanmak çok mühimdir. Bir zerre ihlaslı amel, batmanlarla halis olmayana müreccahtır."⁴⁶

Diyebiliriz ki, Onun hemen bütün eserlerinde üzerinde durduğu en mühim husus ihlas olmuştur. İhlassız hiçbir müsbet neticenin alınamayacağı da bir hakikattir. Ubudiyetin tam mânâsıyla ifasında da kulun ihlaslı davranışının büyük ehemmiyetini izah eden Said Nursî, Ubudiyette aslanan bir diğer temel faktörü de şöyle açıklamaktadır:

⁴⁴Bir âyet-i kerimede, "Ey insanlar! İbadet ediniz..." (el-Bakara, 21) buyrulur.

⁴⁵*Lem'alar*, s. 136.

⁴⁶*Lem'alar*, s. 137.

"Ubudiyette ancak teslimiyet vardır, tecrübe yoktur; çünkü seyyid, abdinî imtihan edebilir, keza insan Rabbini tecrübe edemez."⁴⁷

Yine Bediüzzaman'a göre "İbadet, dünya ve ahiret saadetlerine vesile olduğu gibi dünya ve ahiret işlerini tanzime sebeptir; şahsî ve nev'î kemâlâta vasıttır. Allah ile kul arasında pek yüksek bir nisbet ve şerefli bir rabıttır."⁴⁸

Said Nursî ihlas sahibi bir kul Halikine ubudiyetle yaklaşır ve Onun rızasını da yine bu yolla kazanabilir tesbitinden sonra:

"Ey nefis! İnsan, şecere-i hilkatin meyvesi olduğundan dünyaya bakan bir mahluktur. Ubudiyet ise, onun yüzünü fenadan bekaya, halktan Hakka, çeviren mebde ve münteha ortasında bir nokta-i ittisaldır."⁴⁹

Hayat ve kâinat arasındaki alakaya çeşitli zaviyelerden dikkat çeken Risâleler, adeta bu iki mefhumun birbirini tamamlayışlarına önem verilmesi zaruretini dile getirmekte, kavramın bu iki ubudiyetle olan bağlantısına veciz bir şekilde dikkat çekmektedir.

"Kâinatın neticesi hayat olduğu gibi, hayatın neticesi olan şükür ve ibadet dahi kâinatın sebep-i hilkati ve neticesidir. Kâinatın Sarı-i Hayy-ı Kayyûmu... zi-hayatlardan nimetlere karşı teşekkür ve evamir-i Rabbânisine karşı ifaat ve ubudiyetle mukabele etmelerini ister."⁵⁰

"Görmez misin ki, göklerde olanlar ve yerde olanlar, güneş, ay ve yıldızlar, dağlar, ağaçlar ve hayvanlar ve insanların birçoğu Allah'a secde eder..."⁵¹ âyetinin tefsiri hakkında Bediüzzaman Said Nursî şöyle diyor:

"Kur'an-ı Hakîm tasrih ediyor ki, arştan ferşe, yıldızlardan sineklere kadar herşey Cenab-ı Hakka ibadet, hamd ve tesbih eder. Fakat ibadetleri mazhar oldukları esma ve kabiliyetlerine göre çeşit çeşittir."⁵²

Enteresan ve calib-i dikkat bir dua numunesi de Hz. Eyub'undur (a.s.). Bediüzzaman'ın kaleminde okuyalım:

"Hz. Eyyub (a.s.) hastalığın azim mükâfatını düşünerek kemal-i sabırla tahammül edip kalmış, sonra yaralarından tevellüd eden kurtlar kalb ve lisanına iliştikleri için: 'Ya Rab! Zarar bana dokundu. Lisanen zikrime ve kalben ubudiyetime hâlel veriyor'⁵³ diye münacaat edip, Cenab-ı Hak hâlis ve safi, gararsız, o münacâat kabul etmiş."⁵⁴

Said Nursî, Hz. Eyyub (a.s.) hakkındaki, Onun duasını ihtiva eden âyet-i kerîmeyi kısaca beyan ettikten sonra sözü, cemiyetimizin içinde bulunduğu duruma getirerek şöyle bir neticeyi gözler önüne seriyor:

"Hz. Eyyub'un (a.s.) zâhiri yara hastalıklarının mukabili, bizim bâtinî, rûhi ve kalbî hastalıklarımız vardır. İç dışa, dış içe bir çevrilsek Hz. Eyyub'tan daha ziya-

⁴⁷ Mesnevi-i Nuriye, s. 126.

⁴⁸ İşârâtü'l-i'câz, s. 140.

⁴⁹ Sözler, s. 327.

⁵⁰ Lem'âlar, s. 325.

⁵¹ el-Hac, 18.

⁵² Sözler, s. 317.

⁵³ el-Enbiya, 83.

⁵⁴ Lem'âlar, s. 14.

de yaralı ve hastalıklı görüneceğiz; çünkü işlediğimiz her bir günah, kafamıza giren her bir şüphe, kalb ve ruhumuza yaralar açar.”⁵⁵

Bu belîğ izahatla içtimâî bünyemizi neşterleyen Bediüzzaman'ın derman eylediği derin efkâr karşısında hissiz davranmak kâbil midir? Hangi mü'min bu muknî, içtimâî, ruhî ve mantikî açıklamalardan nefsi bir ders çıkarmak lüzumundan kendini müstağni kılabilir?

Said Nursî'nin birçok âyet-i kerime ve hadis-i şeriflere mantikî, ruhî, tatminkâr ve muknî yorumlar getirdiğini ifade etmiştik. Şimdi arzedeceğimiz “Senden başka ilah yoktur. Seni her türlü noxsandan tenzih ederim. Gerçekten ben kendine zulmedenlerden oldum”⁵⁶ âyet-i kerimesi de bunlardan biridir. Balığın karında kalan Hz. Yunus'un (a.s.) Cenab-ı Hakka karşı bu büyük münacatı aynı zamanda mühim bir vesile-i icâbe-i duadır. O vaziyette esbab bilküllüye sükut etmiştir; çünkü o halde Ona necat verecek öyle bir zât lâzım ki, hükmü hem balığa, hem denize, hem geceye, hem cevvi semaya geçebilsin.

Bediüzzaman bu âyet-i kerimeyi tefsirden sonra sözü yine cemiyetin içler acısı durumuna getirerek bir sosyolog edasıyla şu ibretamiz tabloyu dikkatimize sunuyor:

“Hz. Yunus'un (a.s.) birinci vaziyetinden yüz derece daha müthiş bir vaziyet-
teyiz. Gecemiz istikbaldir, istikbalimiz nazar-ı gafletle Onun gecesinden yüz de-
rece daha karanlık ve dehşetlidir... Madem hakiki vaziyetimiz budur; biz de Hz.
Yunus'a (a.s.) iktidaen, umum esbattan yüzümüzü çevirip, doğrudan doğruya
Müsebbibü'l-Esbab olan Rabbimize iltica ederek aynı duayı tekrarlamalıyız. Nasıl
ki o münacatın neticesinde Hz. Yunus'a (a.s.) balık bir binek, bir denizaltı, deniz
bir güzel sahra, gece mehtaplı bir lâtif sûret almış, biz dahi o münacatın sırrıyla
bu duayı okumalıyız.”⁵⁷

Bir evvelki âyet-i kerimede olduğu gibi Üstad bu âyet-i kerimeyi de günümüz şartları muvacehesinde tefsir etmekte kıyamete kadar baki Kitab-ı Mübinimiz'in bu vasfını daha ispata çalışmaktadır.

Bu tür nakillere daha fazla yer vermemekle beraber Külliyat'tan parça parça da istifade edilebileceğini meraklı her insanın zihnini kurcalayan dinî birçok suale içtimâî, ruhî, mantikî ve tatminkâr cevapları bu eserlerde bulabileceğini belirtmeliyiz. Onun ilmi dayanağı, insicamlı mantık örgüsü, problemleri idraki, ufkunun genişliği, ifadelerinin berraklığı, ihatalı bakış açısı vb. Risale-i Nurlara aksetmiş hususiyetlerden bazılarıdır.

Sözlerini Onun ibadetle alakalı şu veciz cümlesiyle⁵⁸ noktalamak isterim:

“İbadetin ruhu ihlastır, ihlas ise, yapılan ibadetin, yalnız emredildiği için yapılmasıdır. Eğer başka bir hikmet ve bir fayda ibadete illet gösterilirse, o ibadet bâtidir.”

⁵⁵ Lem'âlar, s. 14.

⁵⁶ el-Enbiya, 87.

⁵⁷ Lem'âlar, s. 13.

⁵⁸ İşârâtü'l-İcâz, s. 142.